

BARSÍ HAJNA

A MAGYAR DÍSZÍTŐMŰVÉSZET MÉLTATÁSA ÓZDON

Tisztelt Ünneplő Közönség!

Higgyék el, ezt a megszólítást nem csupán formáságból használom, hanem ezt a napot valóban ünnepnek tartom mindannyiunk számára. Önöknek azért, mert egy olyan kiállítás létrehozói, vagy netán szemlélői, amelyre méltán lehetnek büszkéek mindannyian. S igen büszke lehet rá a város, hogy ilyen eseménynek adhatott helyet, s a Művelődési Központ, mely megálmodta és megvalósította ezt a nagyszerű rendezvényt. Ünnepe ez számomra is, hiszen részese lehetek ennek a csodának, a magyar hímnévkultúra ilyen színvonalú és gazdagságú bemutatkozásának. S nem utolsósorban ma ünnepejük Himnuszunk születését, mely számunkra a Magyar Kultúra napját jelenti.

Ez pedig különösen napjainkban nagyon fontos, mikor mind magyarságunk, mind kultúránk egyre inkább háttérbe szorul. Pedig már Kodály Zoltán is azt tanította: „...nem faj a magyarság, hanem kultúra... Morális alapja mindezekért való áldozatkészség. Ez a magyar kultúra pisálkáló mécses, a mécsből azonban világító lehet. Még sokan élnek, akik nem tudnak róla. Nem ismerik, tehát nem is szerethetik... Elég volna az itt élők, eddig közömbösek tevékeny érdeklődése, hogy a mécses fáklyává lobogjon föl. Ezzel a magyarságnak olyan védőbástyája épülne, amin nem fognak az anyagi erők fegyverei.”

Itt, Ózdon hál' istennek, ismerik és szeretik a magyar kultúrát, meggyújtották a mécses. S külön öröm számomra, hogy itt tudják, a magyar kultúra s ezen belül a hagyomány milyen fontos része napjainknak, s tudják, hogy ez a szó mit jelent. Hisz de sokan vannak, akik ezt a fogalmat a múlt időhöz kapcsolják! Szerintük ez csak a régmúlt idők emléke, maradványa, melynek őrzésére kizárólag a múzeumok hivatottak.

Önkéntelenül is Kodály Zoltán szavaira kell gondolnom, melyet válaszul fogalmazott meg a kételkedők kérdésére, hogy mit akarnak a régi székely dalokkal:

„Múzeum! ellenségei oda szeretnék már zárni az egész magyarságot, hogy majd üveg alatt mutogassák. De hiába. A magyarság még él, nagyon is él, és egyelőre nem akar múzeumi tárgy lenni!”

Bizony, nagyon is él, annak ellenére, hogy a mindent előntő „tömegkultúra” miatt nagyon sok veszély fenyegeti. A mindennapi életben, különösen a médiákban gyakran találkozom olyan divatos fogalmakkal, mint globalizáció, multikulturális ideológia, amerikanizmus és szinte gátlástalan alkalmazkodás az általa sugalmazott mintához”. Akik aggódva figyelik a magyarság sorsának alakulását, joggal félhetnek mindezekről. Mert, ha nem vetünk gátat ennek a mindent elborító folyamatnak, beteljesedik Ady Endre a „Szétszóródás előtt” c. versében szereplő sötét jóslata: „Fölolvaszt a világ kohója. Elveszünk, mert elvesztettük magunkat.”

De hogyan és hol találhatjuk meg ezt a már-már elvesztett magunkat? Csak a hagyományainkban, s azoknak a változó körülmények közötti újra meg újra való megfogalmazásával, újjáélesztésével. Mert ahogy Kodály Zoltán írja a Magyar Népzene című könyvében: „a hagyomány külső formái változhatnak, de a lényege ugyanaz marad, míg él a nép, amelynek lelkét kifejezi.” De a tétel fordítva is igaz: addig él egy nép, ameddig hagyományait nem dobja el, sőt a megváltozott körülmények között újra használja. Ahogy azt Önök is teszik, akik még magukéknak érzik Kodály következő szavait is: „Mi azt mondjuk a népnek: amit tudsz, nagy érték, az ősök hagyománya, a magad lelke igaz kifejezése. Olyan érték, hogy mi műveltek is tőled tanuljuk el, mert már elfeledtük idegen szellemi javak utáni kalandozásainkban. Becsüld meg, mert ha többre akarsz menni, csak erre építhetsz!” (A zene mindenkié Bp. 1954.)

Hál' istennek, erre építenek azok a szakkörök és alkotók is, akiknek ezt a gyönyörű kiállítást köszönhetjük. Ejtsünk róluk név szerint is néhány szót!

Legtávolabbról jött vendégünk a győri Ady Endre Művelődési Ház Népi Díszítő Baráti Köre. Vezetőjük Takácsné Nagy Ani.

A kör 1988 óta működik. A Nyugat-Dunántúl hímnévkultúrájának kutatásával és megmentésével foglalkozik, melyeket múzeumokban, könyvtárakban gyűjtenek és aztán maguk is elkészítik, de nem öncélúan! Azt szeretnék, hogy ezek a minták tovább éljenek! Régi-új mintákat, használati tárgyakra átvitt értékeiket – terítőket, párnákat, ingeket, falvédőket – minden évben kiállításon mutatják be. Tagságuk létszáma jelenleg 21 fő. A kiállításon szereplő munkáik több stílust és technikát mutatnak be, s felölelik a vidék legnevezetesebb hímnévkultúráit. Igen magas színvonalon mutatják be nekünk a nyugat-dunántúli gyapjúhímnévkultúrát, mely a legrégebbi ismert magyar hímnévkultúrák közé tartozik, az ún. úri hímnévkultúrákat, a csomai aranyfonalas kendőmintákat, valamint az országban egyedülálló köveji pókos hímnévkultúrát. Kiemelkedő tevékenységük jelszavukat tükrözi: „Nagyanyáinktól – unokáinknak”.

Észak-Magyarország két legismertebb hímnévkultúráját: a palóc és a matyó hímnévkultúrát a legavatottabbak: a Heves megyei Népművészeti Egyesület alkotói és a mezőkövesdi asszonyok ismertetik meg velünk.

A Heves megyei Népművészeti Egyesület az országos szervezettel egyidőben, azaz 20 esztendővel ezelőtt alakult, a szakkörök pedig már 30 éve működnek! A jubileumhoz gratulálunk, és sok erőt és egészséget kívánunk további munkájukhoz! Itt most az egri és a demjéni szakkörök, Izer Istvánné, Hliva Andrásné, Gyarmati Jánosné, Hajnal Lászlóné, Izmitlándi Kálmánné, s nem utolsósor-

ban Eiben Imréné népi iparművész csodálatos alkotásait láthatjuk, akik már számtalan kiállításon és megmérettetésen képviselték méltóan a tájegység hímzőmunkáját, s növelték országos hírnevét. Szakavatott tolmácsolásukban megtekinthetjük a palóc hímzések igen változatos tárházát, s nyitottságuk, tájékozottságuk bizonyítékeként úri hímzéseket és más tájak jellegzetes mintáit is. Eiben Imréné népi iparművész pedig a belapátfalvi hímzést mutatja be nekünk. Neki mind a megye, mind az ország rengetegét köszönhet. Négy évtizede szolgálja a magyar népi kultúra továbbélésének nemes ügyét, azóta járja Heves megye falvait és tanítja az asszonyokat, vezeti a szakköröket. Tudását már 26 éve népi iparművész címmel ismerték el, s számtalan kiállítás és pályázat sikeres, díjazott alkotója. Áldozatos munkáját nagyon köszönjük, s az idén betöltendő 75. születésnapjához jó egészséget kívánunk, és az Isten áldását kérjük.

Legújabb stílusú hímzéseink egyik legismertebbikét, a világhírré szert tett matyó hímzést a kiállításunkra egy Mezőkövesdről érkezett, nívós válogatás mutatja be. Igen ismert stílus, hiszen Kalotaszeg és Sárköz mellett ez a népcsoport volt, amely a XIX. sz. végén megjelenítette az akkoriban a nemzeti kultúra jelentős részeként értékelt népművészetet, sőt éppen a magyar paraszti kultúra sajátos matyó változata, illetve annak tudatos vállalása tette a mezőkövesdieket matyóvá. Ez az öntudatos matyó kultúra az elmúlt száz esztendőben is rendkívül sok vihart megélt. Virágzott, hanyatlott, átalakult, sokféle jó és rossz hatás érte és éri napjainkban is, hisz ismertsége és szimbólumértéke miatt igen gyakran devalválódott. De minden gátló tényező ellenére még mindig él, s ez sokak féltésének és kemény munkájának köszönhető. Közéjük tartozik a fél évszázados múltra visszatekintő Matyó NTSz, melynek soraiban nagyon sok neves Népművészet Mestere és népi iparművész tevékenykedett, s melynek munkáit most megtekinthetik. A válogatás annak a kollekciónak a része, melyet a szövetség 20 esztendeje ajándékozott a városnak, s azóta a Városi Galériában látható állandó kiállításon.

Következő kiállítónk a tiszaujvárosi Guzsalyos díszítő-művészeti szakkör: 1976-ban alakult 12 fővel, Molnár István vezetésével. Kezdetből fogva a Derkovits Művelődési Központ adott számukra helyet, ahol a mai napig dolgozhatnak, ráadásul jó körülmények között, amiért külön köszönet illeti a Művelődési Központot, mert ezt bizony sok szakkör nem mondhatja el magáról az országban. A szakkör vezetését 1981-ben vette át Szabados Lajosné, aki játszóházvezetői és felsőfokú szakoktatói képességgel rendelkezik, s az ő szakavatott irányításával szép sikereket értek el. Ma 16 fővel dolgoznak, közülük ketten alapító tagok. Éves munkaterv alapján dolgoznak, s heti egy alkalommal jönnek össze. Helytörténeti kutatásaikat két nagy kiállításon foglalták össze: 1996-ban „Gyökerek textilben”, 1999-ben a „Konyha és textiljei” címmel, „Tűbarátság” néven pedig évente rendeznek összegző

bemutatót. Mivel nagyon fontosnak tartják az utánpótlás nevelését, 1988-tól alsósoknak is indítottak ifjúsági szakkört, mely 12–14 fővel működik. 1983-tól pedig 18 alkalommal rendezték meg nyaranta a „Vizitke”-tábort.

Minden országos megmérettetésen jelen vannak, s szép sikereket tudhatnak magukénak.

Itt több hímzőközpontot bemutató gyönyörű munkát láthatunk. Tevékenységük méltó a jelszavukhoz: „Őrizni, megmenteni, továbbadni, alkalmazni.”

S végül, de nem utolsó sorban hadd szóljak a házigazdánkról, az Ózd Városi Művelődési Központ Aranygyűrű Díszítőművészeti Szakköréről is néhány szót.

A szakkör 1975-ben alakult, néhány lelkes, kézimunkázni, hímezni szerető asszony kezdeményezésére. A szakkör vezetője Holló Istvánné, aki már 1968-ban szakkör-vezetői tanfolyamot végzett, s „C” kategóriájú művészeti oktatói működési engedélyt kapott a Népművelési Intézettől. 1978-ban újra vizsgázott, szakmai tudását azóta is folyamatosan bővíti. Alkotó résztvevője volt eddig 19 nyári népművészeti tábornak, a különféle tanfolyamok, továbbképzések rendszeres látogatója, s megszerzett ismereteit átadja szakköri tagjainak. A Népművészeti Egyesületnek 1982-től tagja. A „népi iparművész” kitüntető címet 2000-ben, 75 éves korában méltán kapta meg. Munkája alapján előbb is megkaphatta volna, de közismert szerénységével korábban nem kopogtatott az ajtón, hisz tevékenységének sosem a címek megszerzése volt a mozgatója.

A szakkörnek 1987-ig különböző társadalmi szervezetek biztosítottak helyiséget, 1986-tól karolta fel őket a Városi Művelődési Központ.

A szakkör a megyei és országos szakmai pályázatok és kiállítások rendszeres résztvevője, melyeken sok rangos elismerést szereztek.

Az évek során feldolgozták Magyarország legtöbb tájegységének hímzőkultúráját. Kiváló ismerői lettek a palóc, a matyó, a köveji, a zalai, a nyugat-dunántúli, a széki, a mezősegi, a torockói, a gyetvai és az úri hímzéseknek.

Nagyon jó kapcsolatokat építettek ki a tiszaujvárosi szakkörrel. Remélem, ez a találkozó jó alkalom lesz arra, hogy a kapcsolatok tovább bővüljenek!

Nekik is további szép sikereket kívánok, vezetőjüknek, Holló Istvánnénak jó egészséget, és kívánom, hogy az emberi kor legvégső határáig végezhesse példaértékű, áldozatos munkáját!

Mindannyiuknak köszönettel tartozunk munkájukért, melynek méltó bemutatása ez a kiállítás. Ahogy Kodály Zoltán mondta: „Minden ember annyit ér, amennyit embertársainak használni, hazájának szolgálni tud!” Amit Önök tettek és tesznek, az bizony, szolgálat a javából!

S ezek a hímzések, melyek elkészítéséhez annyi idő és energia, annyi tanulás és kitartó munka, annyi hit kellett, olyan erőt sugároznak, amelyről Németh László ír:

„Egy társadalom igazi ereje nem a belőle rakétaként föl- szálló tüeményekben, hanem a mélyén dolgozó emberek értékében van.” Márpedig, ha ennyi értékes ember van ebben az országban, nincs mitől félnünk! Van mit megmutatnunk az oly sokat emlegetett Európának! Hiszen van nekünk olyan kultúránk, amit nem csak szégyellnünk és tagadnunk nem kéne, hanem nagyon is büszkének kéne rá lennünk! Nem csak az európai kultúra gazdagított a múltban is minket, hanem mi is gazdagítottuk azt. Hiszen – ahogy Kodály mondta: „Az általános emberit minden nép csak nemzeti sajátosságain át közelítheti meg.” (A zene mindenkié 1954) S éppen a kultúránk az, amellyel a jövőben is meg tudjuk mutatni magunkat, maradandót tudunk létrehozni. Ahogy nagy néprajztudósunk, Gyórfy István már 1939-ben megfogalmazta: „Valami alacsony rendűség érzése vett erőt rajtunk. Nem becsüljük azt, ami a miénk. Kapva-kapunk mindenben, ami idegen, ami európai. Pedig Európa nem arra kíváncsi, hogy átvettünk-e mindent, amit az európai művelődés nyújthat, hanem arra, hogy a magunkéból mivel gyarapítottuk az európai művelődést. Európa az egyéniséget keresi és értékeli bennünk, nem a tanulékonytságot.”

Ilyen egyéniségek Önök is. Akik nem csak kitartóan tanulták ezt a kultúrát, hanem tanítják, másokkal megismertetik és megszerettetik azt. Részesei és hordozói lehetnek egy igen gazdag kultúrának, amit elsajátítani igazából csak aktívan lehet. Megint – szokásomhoz híven – Kodály Zoltán szavait tudom csak idézni, aki a szememben a XX. század talán legnagyobb gondolkodója volt, de tanításait kezdjük egyre inkább elfeledni: „Pénzt, vagyont lehet örökölni, de kultúrát, magyarságot nem. Azt mindenkinek meg kell szerezni!”

Önök pedig megszerezték! Méltó tanúsága ennek ez a gyönyörű, sokszínű kiállítás! Remélem, sokan megtekintik, hiszen valódi értékeket közvetít, s a magyar ember alkotó erejét! Ez az, amit meg kell mutatnunk magunkból Európának!

Ha erre a kiállításra nézek, az a mese jut eszembe, amit édesapámtól hallottam gyermekkoromban. Volt egy szegény ember, akinek népes családja volt. Betevő falatjuk is alig akadt. Egyszer találtak egy fényes követ, amely beragyogta otthonukat. De az életükben nem történt semmi változás. Hiszen senki sem mondta meg a szegény embernek, hogy igazi gyémánt van a birtokában! Ez bizony, mindig így van, ha valaki nem veszi észre az értékeket: megmarad a szegénységben. Az értékvesztés ellen kell dolgozni, s a gyémántot felismerni és másokkal is felismertetni. Ez különösen napjainkban nagyon fontos, amikor előtt minket a globális sivárság. Köszönet és hála érte Önöknek, akik felismerték és megmutatták nekünk a gyémántot!

Nekünk, amikor az értékvesztés ellen igyekszünk dolgozni, nagyon fontos az ilyen jó példa!

Remélem, ezt az első találkozózt több is követheti majd a jövőben, s szolgáljon jó és követendő mintául más régi-

ók számára is! Hiszen a magyar díszítőművészet az egész magyarság kincse, lelkének, gondolkodásmódjának, érzelmi világának tiszta tükre. Nélküle nem lehet azonosulni népünkkel, nem lehet kötődni gyökereinkhez. Már pedig „minden egészséges ország a maga gyökereiből kezd politikát, életet, művészetet. Ami nem a nemzet életében gyökerezik, elsovad. Vagy pedig elburjánzik az elősdi növény és megfojtja az életet.” (Kodály Zoltán) Rajtunk múlik, hogy ez be ne következzen!

Itt, Ózdon, most lángja lobbant a fákllya! Hasson megszire lángjának fénye és melege, s kívánom, hogy mindannyian meríthessünk belőle erőt! Nagy szükség van rá!

Sütő András mondja Olasz Ferenc: Székelykapuk c. könyvének előszavában: „Székelykapuk ma is készülnek a falukban, és ahol a székelykapu épül (hozzátennem: ahol hímzés készül, ahol népdalt énekelnek, különféle hagyományokat újítanak fel), tagadás az, a reménytelenség tagadása.”

Kapuinkkal, hímzéseinkkel, hagyományainkkal azt hirdetjük, amit Mikes Kelemen hűségéből tanultunk:

„Vagyunk, akik voltunk, s leszünk, akik vagyunk. Isten minket úgy segítjen!”

Tisztelt Ünneplő Közönség!

Befejezésül engedjék meg, hogy ne csak szavaimmal hangsúlyozzam a hagyományápolás fontosságát, hanem magam is tegyek érte valamit. S mivel adósa vagyok Önöknek, engedjék meg, hogy tegyek én is úgy, mint az egyszere cigány, aki – amikor számon kérték tőle le nem rótt adósságát, azt felelte: „Instálom, majd lemuzsikálom!” Hadd köszöntsem Önöket egy népdalcsoporttal. A hímzések mellett hadd hozzam össze én is a Kisalföldet és Észak-Magyarországot egy csokorban, hisz – ahogy Kodály mondja – „Százhangú orgona a magyar népzene, mindenre van hangja.” S teszem ezt külön örömmel, hisz ez a két táj az én életemben is összefonódott. Édesapám a bükkaljai Sályban született és nevelkedett, majd hivatása Győrbe szólította, így lettem én győri. De ha kislánként megkérdeztek: „Hová való vagy, kislányom?” Azt feleltem: Sályi, Győri! Hisz az egyikben vakációimat töltöttem, a másikban iskoláimat jártam. Ma is mindkettőhöz erős a kötődésem. Így a dalokban is jól megférnek egymással. Azokat egyébként úgy válogattam – egy kivétellel, amely a helynevek miatt került bele –, hogy valami kapcsolatuk legyen a hímzéssel, varrással, vagy ruhadarabokkal.

Fogadják olyan szeretettel, mint amilyen szeretettel én próbálom Önöket a dalokon keresztül köszönteni. Hisz, hogy édesapám, Barsi Ernő hitvallását idézzem:

„A szeretet sugározzon mindenüvé, mert szeretet nélkül nem lehet sem muzsikálni, se tanítani, se írni. Szeresse mindenki az övét, saját népét s értékeit, hogy a másokét is szeretni tudja.”

Ózd, 2003. január 22.